

İş cinayetlerinin hukuki değerlendirilmesi

Soma faciası sonrasında madem sahasındaki işçiler. Soma, 2014.

13 Mayıs'ta yaşanan katliamın ardından olay yerine giden Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD), ilk günden oradaki kitle örgütlerine ve meslek kuruluşlarına çağrı yaparak "Soma İçin Adalet Komitesi" adı altında bir oluşuma ön ayak oldu. O günden beri de Soma'da faaliyet gösteren ÇHD, öncelikle ceza davasının adil ve etkin bir şekilde yürütülmesi ve sorumluların cezalandırılması, insanların doğru şekilde bilgilendirilmesi, haklarının hatırlatılması için mücadele etmektedir.

Katliamın failinin; madenleri özelleştiren, taşeron düzenini getiren, madenleri denetlemeyen, patronların kâr hırsına göz yuman devlet olduğunu biliyoruz. Bu söylem son derece politik görünse de hukuki açıdan sorumluların kim olduğunun cevabı burada yatıyor. Her ne kadar ceza soruşturmasında iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini almayan Maden Mühendisleri

ve şirket yetkilileri olayın sorumlusu olarak gösterilmekte ve yargılama bu mantık üzerinden ilerlemekte ise de bu katliamın sorumlusunun devlet olduğu gün gibi ortada durmaktadır. Neden mi? Biraz kanunlarla konuşalım isterseniz, hani şu devletin kendi koyduğu fakat uymadığı kanunlarla:

6331 sayılı kanuna göre işyerinde işin güvenli bir şekilde yürütümü ve işçilerin sağlığının korunması için işveren işin niteliğine göre gerekli tüm tedbirleri almak zorundadır. Eğer işyerinde 50 den fazla işçi çalışıyorsa ve 6 aydan fazla süren işlerin yapıldığı bir işyeriyse "iş sağlığı ve güvenliği kurulu" nun oluşturulması zorunludur. İşveren veya işveren vekilinin başkanlığında toplanan bu kurulda, iş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi, insan kaynakları, personel veya idari ve mali işlerden sorumlu bir kişi, varsa sivil

savunma uzmanı, varsa ustabaşı, formen veya usta ile çalışan temsilcisi yer almaktadır. İşyerinde yetkili sendika varsa işyeri sendika temsilcisi aynı zamanda çalışan temsilcisi olarak görev yapmaktadır. İşveren veya işveren vekilinin başkanlığında ayda bir toplanan bu kurul salt çoğunlukla toplanıp yine salt çoğunlukla karar almaktadır.

Öncelikle Şu Soruyu Sormak Gerek. İşverenin Başkanlığında Toplanan Bu Kuruldan İşverenin İsteğinin Aksine Bir Karar Çıkması Ne Kadar Olanaklıdır?

Söz konusu kuruldaki kişilerin bilimin gereklerine ve etik değerlere göre görev yapması gerektiğini düzenleyen yasa kuralına göre, işverene rağmen onun desteklemediği bir kararın çıkma olasılığı yüksek. Ama bu kurulda yer alan herkesin maaşını işverenin ödediği ve bu kişileri feshe karşı koruyan hiçbir mekanizma olmadığı gerçeği karşısında işçi sağlığı ve güvenliği konusunda işverenden farklı bir görüş beyan etmek çok büyük cesaret gerektirmektedir. Nitekim Soma'da da bu kurulda yer alanlar bu kadar büyük bir cesaret sergileyememiş olacaklar ki yıllardır küflü bir şekilde duran gaz maskelerinin dahi yenilenmesini sağlayamamışlardır.

İşverene rağmen alınacak bazı tedbirlere ilişkin kuruldan bir karar çıktı diyelim. İşveren bu karara uymak zorunda mı? Hayır. Yalnızca mevzuata uygun olan kurul kararlarına uymak zorunda. İş güvenliği uzmanının bu durum karşısında yapabileceği bir şey var mı? Hayır. İşverene yazılı olarak alınması gereken tedbirleri bildirmesi üzerine işveren de gerekçesi ile birlikte söz konusu tedbirleri neden almayacağını iş güvenliği uzmanına bildirince yapılabilecekler bitiyor. Tek istisna hayati nitelikte tehlike arz eden önlemler alınmaması durumunda iş güvenliği uzmanının bakanlığa başvurabilmesidir. Soma olayında hayati nitelikte tehlike çok uzun bir süredir kendini hissettiriyorken iş güvenliği uzmanları bakanlığa başvur(a)mamışlardır. Yürürlükteki kanun hükümlerine bakıldığında şirkette çalışan iş güvenliği uzmanı mühendislerin sorumlu olduğu düşünülmektedir. Ancak işverenden maaşını alan ve kendisini koruyan hiçbir mekanizma bulunmayan bu kişilerin işverene kafa tutarak yaptırım uygulaması, bu tedbirleri almadığı durumlarda işi durdurması bu sistemde mümkün değildir. Sistem rekabeti, kârı ve güvencesizliği önemediği için böyle

işlevsiz bir mekanizma getirmiştir. Dışarıdan bakınca bu mekanizmanın çalıştığı düşünülebilse de işin gerçeği böyle değildir. Bu nedenle sistemin kendini kurtarmak adına sorumluluk yüklediği bu kişilerin yasal sorumlular olduğunu söylemek mümkün ise de asli sorumlular olduğunu söylemek mümkün değildir.

Çalışan Temsilcilerinin (İşyeri Sendika Temsilcilerinin) Müdahalesi Hayati Niteliktedir.

Kurulda yer alan üyelerden biri de çalışan temsilcisi demıştik. İşyerinde yetkili sendika varsa işyeri sendika temsilcisi aynı zamanda çalışan temsilcisi görevini de yerine getiriyor. İşyeri sendika temsilcisinin de kurulda söz söyleme ve gerekli tedbirlerin alınmasını isteme hakkı vardır. Dikkatle bakıldığında çalışan temsilcisinin gücünün diğerlerine oranla daha fazla olduğu/olması gerektiği anlaşılacaktır. Arkasında, sendika temsilcilerinin ve işçilerin haklarını savunan ve bunun için çeşitli mekanizmalar geliştiren, kamuoyu baskısıyla işverene yaptırım uygulayabilen gerçek bir sendika varsa çalışan temsilcisi iş güvenliği tedbirlerinin alınmasında etkili bir role sahip olabilir. Ancak Soma örneğinde görüldüğü gibi bir sendika modeli işçileri korumaya yetmemektedir.

İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulunun Adını Duymak Yok!

İşçilerin de "ciddi ve yakın tehlike" durumlarında bu iş sağlığı ve güvenliği kurullarından gerekli tedbirlerin alınmasını talep etme hakkı vardır. İşverene veya kurula yazılı olarak alınmasını istediği tedbirleri bildirebilir, işveren tarafından bu husus kabul edilirse gerekli tedbirler alınana kadar işçinin çalışmaktan kaçınma hakkı vardır. Ancak işveren gerekli tedbirleri almamakta ısrar ediyorsa işçi iş akdini haklı nedenle feshedebilmekte, kıdem tazminatını alarak işten ayrılabilir.

İşverenin daha fazla kâr etmesi için bütün mekanizmalar seferber edilmekte, işçileri korumak adına konulmuş istisnai nitelikte mekanizmalara ise yeterli kaynak ayrılmamaktadır. Bunun sonucunda işçilerin adını bile duymadıkları "iş sağlığı ve güvenliği kurulları" işyerinde faaliyet göstermekte ve görünüşte işçileri korumasına rağmen gerçekte hiçbir işlevini yerine getirmemektedir.

İş kazalarının artmasının sebepleri aşırı kâr hırsıyla işçilere üretim baskısı yapılması, gerekli tedbirlere yeterli kaynak ayrılmaması ve denetimlerin gereği gibi yapılmamasıdır.

Soma'ya yaptığımız ziyaretlerden birinde Kınık'ta bir dernekte yaptığımız söyleşide işyerinde iş sağlığı ve güvenliği kurulu diye bir şeyin var olup olmadığını, oraya başvuran olup olmadığını sorduğumuzda sorumuzu cevaplamadan önce hepsi birbirinin suratına bakarak teyit almaya çalıştı ama nafile. Bu kurulun ne adını duyan ne de yerini bilen vardı.

Katliamın Sorumluları Bu Düzeni İnşa Edenlerdir.

İşveren, iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini almakla; devlet ise bu tedbirlerin alınıp alınmadığını denetlemekle yükümlüdür. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı söz konusu denetimleri yapmakla yükümlü kurumlardır. Ancak her iki kurum da yeterli sayıda müfettiş istihdam etmemekte, söz konusu denetimlere yeterli kaynak ayırmamaktadır. Önceki yasada korunan değer "işçi" sağlığı ve iş güvenliği iken 6331 sayılı yasada işçinin adı kanundan bile çıkartılarak "iş" sağlığı ve güvenliği korunur haline getirilmiştir. Bunun tesadüf olduğuna inanmak mümkün değil.

Madenler kamunun elinde iken iş kazaları bu kadar yaşanmazken özel şirketler eliyle işletildiğinde bu kazaların artmasının sebepleri aşırı kâr hırsıyla işçi-

lere üretim baskısı yapılması, gerekli tedbirlere yeterli kaynak ayrılmaması ve denetimlerin gereği gibi yapılmamasıdır. Bu nedenle madenlerin tekrar kamu eliyle işletilmesi gerekmektedir.

Mevcut sistemde mükemmel işleyecek bir denetim mekanizması bulunması çok güç olacak ise de yine de denetim mekanizmasının doğru bir şekilde işleyebilmesi için bu denetimlerin bağımsız kuruluşlar tarafından yapılabileceği, iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerinin alınması için gerekli başvuruları yapan işçilerin, çalışan temsilcilerinin ve iş güvenliği uzmanlarının iş akitlerini koruma altına alan bir mekanizma oluşturulmasını talep etmek gerekiyor. Bu konuda da sendikalara ve demokratik kitle örgütlerine büyük iş düşüyor.

İşçilerin örgütlü mücadelesi ile değişebilecek olan bu yapının oluşturulmasında Soma İçin Adalet Komitesi'nin bir bileşeni olan ÇHD de üzerine düşeni yapmakta, gerek ceza soruşturmasının etkin bir şekilde gerçek sorumlular hakkında yürütülmesi için mücadele etmekte, gerek söz konusu kazada yaşamının yitiren işçilerin ailelerine ve yaralanan işçileri hakları konusunda bilgilendirmekte, gerekse işçileri yasadan kaynaklanan ve fiili meşru hakları konusunda bilgilendirmektedir.